

Reformy sociálního pojištění v československé republice.

Dr. Jan Gallas.

Československá republika převzala sociální pojištění po Rakousku ve stavu nevalně utěšeném. Scházelo tu starobní a invalidní pojištění dělnictva, z něhož požívali zaopatření pro případ invalidity a stáří pouze horníci, a pojištění proti nezaměstnanosti. Uzákoněná pak pojištění: úrazové, nemocenské, u bratrských pokladen a pensijní nevyhovovala ani co do rozsahu pojistné povinnosti a výše pojistných plnění ani co do organisace. Rozsah pojistné povinnosti byl totiž vyměřen jak u pojištění úrazového tak nemocenského i pensijního velice úzce a nelidově, pojistná plnění byla zcela nepatrná a organisace pojištění umožňovala nekonečné tříštění nositelů pojištění na ústavy a instituce malé, života neschopné a tím i jinak zájmy pojištěnců poškozující.

Pojištění úrazové bylo v Rakousku zavedeno zákonem ze dne 28./12. 1887 č. 1 ř. z. z roku 1888 a vybudováno mimo jiné zejména t. zv. zákonem rozšiřovacím ze dne 20./7. 1894 č. 168 ř. z., zákonem z 11./2. 1913 č. 25 ř. z. o úrazovém pojišťování podniků námořské plavby a námořského rybářství, zákonem (novelou) z 21./8. 1917 č. 363 ř. z. a zákonem ze dne 30./12. 1917 č. 523 ř. z. o úrazovém pojištění horníků. Dle těchto zákonů byl stav úrazového pojištění na sklonku Rakouska asi tento: Pojištění podléhali původně dělníci a závodoví úředníci v továrnách a hutích, dolech na nerosty nevyhrazené, v loděnicích, skladištích, lomech a podnicích stavebních, podnicích na vyrábění třaskavin a podnicích polních a lesních, pokud se v nich užívá parních kotlů nebo pohonů hnaných silou živelní, případně zvířaty. Dále byly postupně povinnosti pojistné podrobeny podniky dopravní a různá zaměstnání s nebezpečím úrazu spojená, jako zaměstnání herců, hasičů, cídičů stok, kominíků, kameníků atd., šoférů, námořníků a námořních rybářů a konečně horníků vůbec. Pojištění bylo prováděno v zásadě územními úrazovými pojišťovnami. Vedle nich existovaly však mimo méně důležité úrazové pojišťovny švarcenberské ještě odborové úrazovny, a sice úrazová pojišťovna rakouských železnic ve Vídni a úrazová pojišťovna hornická rovněž ve Vídni. Na Slovensku prováděla úrazové pojištění zemská nemocenská a úrazová pokladna v Budapešti. Pojistná plnění záležela v náhradě škody, jež vznikla tělesným poraněním neb smrtí pojištěného při práci čili následkem úrazů podnikových, a záležela při důchodu vyplá-

ceném poraněnému pojištěnci v případě úplné neschopnosti k výdělku ve $\frac{2}{3}$ jeho ročního pracovního výdělku, v případě neschopnosti pouze částečné v menším zlomku tohoto výdělku; nastala-li následkem podnikového úrazu smrt pojištěného, záležela náhrada škody v pohřebním a v důchodu pozůstalým, který byl vyměřován určitými procenty ročního pracovního výdělku zemřelého. Roční pracovní výdělek pak stanoven byl dle zákona nejvýše částkou 3600 K, u učňů, volentérů a praktikantů nejméně částkou 600 K a nejvýše 1200 K, nebyl-li jejich výdělek fakticky vyšší.

Pojištění nemocenské bylo za Rakouska upraveno hlavně zákonem ze dne 30./3. 1888 č. 33 ř. z., zákonem ze dne 4./4. 1889 č. 39 ř. z. a zákonem ze dne 20./11. 1917 č. 457 ř. z. Dle těchto zákonů podléhali pojištění nemocenskému všichni, kdož podléhali pojištění úrazovému, a dále dělníci a závodní úředníci v ostatních podnicích živnostenských. Předmětem pojištění bylo poskytování nemocenských podpor, podpor šestinedělkám a pohřebního. Nemocenské podpory pozůstávaly v lékařské pomoci a v nemocenském (až do 5 K denně) po dobu nanejvýše 26 týdnů, podpory šestinedělkám v nemocenském po dobu 6 týdnů a v prémiech za kojení po dobu 12 týdnů, pohřebné pak činilo 60 K. Dávky tyto mohly býti dobrovolně až do určité meze zvýšeny. Dále bylo přípustné dobrovolné pojištění rodinných příslušníků pojištěnce. Pojištění prováděly okresní nemocenské pokladny, závodní nemocenské pokladny, stavební nemocenské pokladny, společenstevní nemocenské pokladny, bratrské pokladny a spolkové nemocenské pokladny; mimo to působily jako nositelé nemocenského pojištění též zapsané pokladny pomocné, zřízené na základě zákona ze dne 16./7. 1892 č. 202 ř. z., pokud dostaly od zemského politického úřadu příslušné osvědčení, a pak zvláštní nemocenské pokladny učňovské, zřízené živnostenskými společenstvy k pojištění učňů.

Pojištění u bratrských pokladen bylo upraveno zákony ze dne 28./7. 1889 č. 127 ř. z., ze dne 17./1. 1890 č. 14 ř. z. a ze dne 17./9. 1892 č. 178 ř. z. Bylo to pojištění dvojí: nemocenské a starobní a invalidní, prováděné odděleně. Důchody invalidní a starobní jakož i vdovské a sirotčí vyplácelo t. zv. zaopatřovací oddělení. Důchod invalidní a starobní měl činiti u mužů nejméně 200 K, u žen nejméně 100 K ročně, důchod vdovský činil $\frac{1}{3}$ důchodu zemřelého pojištěnce, důchod sirotčí u dětí jednostranně osiřelých $\frac{1}{6}$, u dětí oboustranně osiřelých $\frac{1}{3}$ důchodu otcova.

Pensijní pojištění konečně bylo vybudováno zákonem ze dne 16./12. 1906 č. 1 ř. z. z roku 1907 a cís. nař. ze dne 25./6. 1914 č. 138 ř. z. Podléhali mu úředníci a zřizenci překročivší 18. rok života, pokud měli služebních požitků alespoň 600 K ročně a konali práce převážně duševní neb dozorčí. Práce dozorčí musela býti spojena s péčí o hospodářsky či technicky správný neb průměrný výkon práce osob dozoru podrobených. Předmětem pojištění byl důchod invalidní a starobní, důchod vdovský a příspěvky vychovávací pro děti, konečně odbytné pro pozůstalé v případě,

že doba čekací pro nápad důchodu stanovená nebyla ještě odbyta. Důchod invalidní neb starobní činil po 5 letech pojištění 120 až 600 K ročně, pak zůstal nezměněn až do dokonání 10. roku, po 10 letech pojištění činil 180—900 K a stoupal počínaje 121. měsícem pojištění o 9 až 45 K ročně, takže dosáhl po 40tiletém pojištění 480—2250 K ročně. Důchod vdovský činil $\frac{1}{2}$ důchodu invalidního nebo starobního, příspěvek vychovávací pro dítě jednostranně osiřelé $\frac{1}{3}$, pro dítě oboustranně osiřelé $\frac{2}{3}$ důchodu pojištěného rodiče s jistým obmezením při větším počtu dětí. Pojištění prováděl Všeobecný pensijní ústav pro zřízence ve Vídni resp. jeho zemské úřadovny, dále náhradní ústavy a smlouvy, z nichž ústavy a smlouvy zřízené před 1. říjnem 1914 mohly poskytovat dávky též v téže výši jako zákon a Všeobecný pensijní ústav, kdežto ústavy a smlouvy zřízené po 1. říjnu 1914 musily mít dávky alespoň o $\frac{1}{5}$ vyšší, než byla plnění zaručená zákonem.

*

Národní shromáždění provedlo za svého prvotního zasedání reformy všech těchto čtyř druhů sociálního pojištění. Přispěly k tomu jak změněné poměry státoprávní a hospodářské, tak složení národního shromáždění, v neposlední řadě však též osobnost ministra sociální péče Dra Wintra, v sociálním pojištění odedávna pracovavšího. Reformy samy nemohly ovšem býti než provisorní. K definitivní úpravě sociálního pojištění u nás schází dosud hlavní předpoklad: zavedení starobního a invalidního pojištění dělnictva, jehož matematický plán opět závisí na výsledcích sčítání lidu. Neboť teprve při zavedení tohoto pojištění bude možno, sociální pojištění v republice československé shrnouti v jednotný celek, vyřešiti vzájemný poměr jednotlivých jeho odvětví a upravit dle toho pojistná plnění. Také dnešní neurovnané poměry valutní vylučovaly úpravu trvalou. Přes svůj provisorní ráz byly však reformy sociálního pojištění v republice provedeny dle určitého soustavného plánu. Všeobecně proniklo u nás totiž přesvědčení, že dlužno sociální pojištění co nejvíce soustřediti a že jedině kapitálově silní nositelé pojištění s velikým okruhem pojištěnců, v němž se dobrá a špatná rizika navzájem vyrovnávají, zaručují jeho zdárný vývoj a úspěch. Proto přinesly reformy jak pojištění úrazového tak nemocenského a pensijního obmezení dosavadního jejich roztržnění zrušením nevyhovujících nositelů pojištění, posílením hlavních nositelů a částečným neb úplným zákazem zřizování nových sociálně-pojišťovacích ústavů. Jinak způsobil demokratický proud doby rozšíření pojistné povinnosti na vrstvy až dosud z pojištění vyňaté, zatím co panující drahotní poměry musily mítí nutně za následek zvýšení pojistných dávek.

Nynější stav sociálního pojištění v republice československé jest tudíž tento:

Úrazové pojištění bylo modifikováno zákonem ze dne 10. dubna 1919 čís. 207 sb. z. a n. Dle tohoto zákona zůstal roz-

*

sah pojištění nezměněn. Za to provedeno zvýšení důchodů tím, že maximum ročního pracovního výdělku, k němuž se při vyměřování důchodů přihlíží, bylo zvýšeno u dělníků a závodových úředníků z 3600 Kč na 6000 Kč, u učňů, volontérů a praktikantů, není-li zde fakticky vyššího výdělku, na 900—1800 Kč a že pohřebné činí nyní 150 Kč místo dosavadních 100 Kč. Zlepšení požitků spočívá také v tom, že se nyní vedle tantiém a naturálních požitků pokládají za mzdu též podíly na zisku a jiné podobné odměny za práci, čehož dosud nebylo. Hlavní význam zákona tkví však v odstranění zvláštního úrazového pojištění horníků. V jeho důsledcích přestala totiž úrazová pojišťovna hornická dnem 1. července 1919 prováděti pojištění proti následkům úrazu v obvodě republiky československé; na její místo nastoupily úrazové pojišťovny v Praze a v Brně, u nichž horníci budou nadále pojišťováni spolu s ostatními pojištěnci. Zaměstnanci železniční, kteří byli za Rakouska pojištěni u odborové úrazové pojišťovny rakouských železnic ve Vídni, budou nadále buď z rozhodnutí ministra sociální péče vyňati z pojistné povinnosti (náleželi jim a jejich příslušníkům podle služebního předpisu všeobecně platného pro případ podnikového úrazu nárok na zaopatření, rovnající se odškodnému, stanovenému zákonem úrazovým a rozšiřovacím jakož i nemocenským, a mají-li při tom na rozhodování o odškodném stejný vliv, jako je zaručen pojištěncům v úrazových pojišťovnách) anebo budou, což platí zejm. o zaměstnancích malodrah, pojištěni rovněž u úrazových pojišťoven pražské a brněnské. Jinak přinesl zákon nápravu v organizaci úrazových pojišťoven, hlášení úrazu, řízení o nárocích pojištěnců, léčebném řízení a j.

Důchody úrazové zůstaly přes zvýšení započítatelného ročního pracovního výdělku na 6000 Kč nedostatečné. Proto byly zákonem ze dne 29. října 1919 čís. 606 zavedeny na dobu od 1. října 1919 do 30. září 1921 drahotní příplatky k nim. Příplatek k důchodu náleží zraněným, kteří utrpěli v podniku ležícím na území nynější republiky československé před 1. červencem 1917 úraz, jímž ztratili alespoň 42% své výdělečné schopnosti, a činí při 42%—66 $\frac{2}{3}$ % ztrátě výdělečné schopnosti 30%, při ztrátě vyšší než 66 $\frac{2}{3}$ % až do 83 $\frac{1}{3}$ % pak 40%, při ztrátě nad 83 $\frac{1}{3}$ % konečně 50% základního důchodu úrazového, jehož zraněný požívá. Po zůstalém po zraněných přísluší rovněž příplatek k základnímu důchodu, a to vdovám a rodičům 50%, sirotkům 30%, sirotkům oboustranně osiřelým 50% z důchodu, jehož požívají. Příplatek náleží však pouze, pokud důchod sám nebo důchod i s příplatkem nepřesahuje ročně u zraněného 1800 Kč, u pozůstalých úhrnem 900 Kč. Peníze, nutné k úhradě příplatků, opatří se rozvrhem na podnikatele, jejichž závody podléhají povinnému pojištění; částka na jednotlivého podnikatele připadající musí býti úměrná výši pojistného, jemu předepsaného.

Reforma pojištění nemocenského byla provedena zákonem ze dne 15. května 1919 č. 268 sb. z. a n. Zákon tento je

mnohem pronikavější než novela k úrazovému zákonu. Rozšířil především radikálně okruh osob pojištění podrobených. Dle § 1. podléhají totiž pojistné povinnosti všechny osoby, jež vykonávají práce a služby na základě poměru pracovního, služebního nebo učňovského, a nevykonávají jich jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně. Tím byli do pojištění pojati též všichni dělníci a úředníci zemědělství a lesnictví, dále osoby služebné ve městech i na venkově, zaměstnanci v podnicích neživnostenských a konečně dělníci domáctí. Počet osob pojištěných pro případ nemoci zvýšil se takto z necelých dvou milionů asi na $3\frac{1}{2}$ milionu. Zákon rozšířil též značně okruh osob oprávněných k dobrovolnému pojištění; jsou to zejména posluhovačky, domácí švadleny, pradleny, domácí učitelé a učitelky, příslušníci vlastní domácnosti domácích dělníků a za jistých okolností též členové rodiny zaměstnavatelovy. Nemocenské podpory a lékařské ošetřování byly prodlouženy z 26 týdnů na 39 týdnů, minimální pohřebné pak zvýšeno z 60 Kč na 90 Kč. Pronikavé změny přivodil zákon také na poli organizačním. Organizace nemocenského pojištění trpěla dříve velkou roztržitostí. Tak bylo na př. jen v Čechách před válkou 1391 nemocenských pokladen (z toho pouze 195 okresních nemocenských pokladen, zato však 624 pokladen závodních, 489 pokladen společenstevních atd.), na Moravě 487. Pokladny tyto, vyjímaje okresní, měly namnoze velmi málo členů, byly ovládány zaměstnavateli a nevyhovovaly ani po jiných stránkách. Proto zrušil zákon ze dne 15./5. 1919 vůbec pokladny stavební a učňovské a připustil závodní pokladny jen u podniků spojených se zvláštním nebezpečenstvím nemoci pro osoby v něm zaměstnané, dále u podniků železničních a paroplatebních, pokud slouží veřejné dopravě, a konečně u podniků státem spravovaných. Ze společenstevních pokladen byly zachovány pouze ty, které dne 31. prosince 1918 měly alespoň 400 členů, ze spolkových pak ty, které měly dne 31./12. 1918 alespoň 1000 členů; zapsaným pomocným pokladnám, provádějícím nemocenské pojištění, bylo konečně odňato toto právo, jestliže neměly dne 31./12. 1918 alespoň 1000 členů, leda že by přijímaly za členy pouze zřízení, podrobené pensijnímu pojištění dle zákona ze dne 16./12. 1906, č. 1. ř. z. z r. 1907 a cíś. nař. ze dne 25./6. 1914, čís. 138 ř. z. (t. zv. úřednické pokladny), v kterémžto případě stačí, měla-li zapsaná pokladna pomocná dne 31. prosince 1918 jen 400 členů. Mimo to bylo zakázáno tvoření nových společenstevních (pomocnických) pokladen, jakož i další udělování osvědčení zapsaným pomocným pokladnám za účelem provádění nemocenského pojištění. Tím klesne počet nemocenských pokladen u nás nejméně o 1500. Členové zrušených pokladen stanou se členy místně příslušných okresních nemocenských pokladen; pouze členové zrušených pokladen učňovských případnou společenstevním pokladnám, zřízeným při tom kterém společenstvu. Bohužel připustil zákon k nátlaku agrárníků, aby tam, kde je v nemocenské pokladně pojištěno více než 1000 pojištěnců v podnicích zemědělských neb lesních, anebo

je-li jich v nemocenských pokladnách téhož politického okresu pojištěno více než 2000, mohla býti pro ně zřízena samostatná zemědělská pokladna, čímž vzniká nové roztríštění a pokladny, jejichž dávky budou podstatně menší než u ostatních okresních nemocenských pokladen. S druhé strany stanoví však zákon, že každá nemocenská pokladna je povinna býti členem některého svazu nemocenských pokladen, čímž je zabezpečeno nucené sdružení nemocenských pokladen k úkolům, na něž jednotlivé pokladny nestačí, zejména k úkolům společným všem nemocenským pokladnám a týkajícím se zájmů jejich členstva jako celku.

Nařízením vlády republiky československé ze dne 25. září 1919, čís. 516 sb. z. a n., byly reformy pojištění nemocenského a úrazového z části rozšířeny na Slovensko počínaje dnem 1. října 1919. V pojištění nemocenském je v důsledcích toho v celé republice rozsah pojistné povinnosti stejný a nemocenské poskytováno stejně dlouho (po dobu 39 týdnů); rovněž organizace pojištění je totožná až na to, že pro Slovensko neplatí ustanovení o zemědělských pokladnách. Z úrazového pojištění byla na Slovensko rozšířena možnost zproštění zřízenců podniků státních a zemských, jakož i železničních od pojistné povinnosti. Konečně byla k provádění nemocenského a úrazového pojištění zřízena pro celé území Slovenska zemská úřadovna pro dělnické pojištění na Slovensku se sídlem v Bratislavě.

(Dokončení.)

Konsuláty.

Dr. Jos. Gruber.

(Dokončení.)

II.

V historii měli, jak řečeno, konsulové v první řadě působnost diplomatickou a soudcovskou, a i když první z nich přešla na nově jmenovaná vyslanectva a druhá zanikla namnoze i v státech mimo-křesťanských zrušením t. zv. kapitulací, zbyly jim vždy ještě četné úkoly politické a správní.

Jako takovéto správní úkoly konsulů, ve veřejnosti zpravidla nedost známé a podceňované, uvádíme příkladmo:

Vedení matrik o příslušnících domácího státu a ověřování jejich občanského stavu, legalisaci a vidování listin, vydávání a potvrzování nebo prodlužování pasů;

poskytování konsulární ochrany a podpory právním nárokům státních příslušníků mateřského státu;

péči o podporu těchto státních příslušníků v nouzi nebo i o jejich návrat do vlasti;

spolupůsobení k zamezení lehkovážného vystěhovalectví a vyděračského svádění k vystěhování za hranice;

tech o velikosti pozemků. Zkušenosti se zcela malými pozemky nebyly asi dobré, ač nutno připustiti, že zvýšení nejvyšší ceny pozemku souvisí předně se zdražením půdy. Zato máme přesně zjištěno, že chalupníci (všichni, nejen státní) v Dánsku získávají ze svých pozemků mnohem více, než statkáři. Ve »Statistiske Meddelelser z r. 1914, sv. 40« jest podrobné srovnání příjmů a vydání chalupníka a statkáře, jehož výsledek jest, že chalupníci produkují na svých pozemcích $2\frac{1}{2}$ krát více (hledí-li se pouze na velikost pozemku, nikoli na výměru daní, dokonce $3\frac{1}{2}$ krát více) než statkář. Rozdíl mezi chalupníkem a statkářem činí daň z majetku, počítaná u chalupníka z nejvýše 12.000 K, u statkáře z 12.000—55.000 K.

Přece však nelze říci, že všichni státní chalupníci měli úspěch. Záleží samozřejmě na individuálních schopnostech jednotlivce, jak hospodaří na svém pozemku; je-li správný poměr, který uvádí Haggard, pouze polovina jich skutečně prorazila, kdežto třetina udržela se na povrchu a zbytek měl neúspěch. Ale o to, že byla z nich stvořena třída lidí hrdých na to, že pracují na vlastním pozemku, majících pochopení pro družstevnictví a zemědělské reformy, lidí, kteří často stvořili vzorná hospodářství, budící obdiv cizinců, o to mají zásluhu lidové vysoké školy, jejichž většina posluchačů jsou právě děti majitelů malých pozemků. Pro chalupníky speciálně mimo to jest založené několik škol, v kterých učí se hospodářství, a o jejich významu učiníme si nejlépe pojem, uvědomíme-li si, že na jedné z nich v Karchavu u Ringstedu bylo za 7 let 5000 žáků.

Lidové vysoké školství dánské jest zvláštní kapitola, jest tajemstvím agrárního úspěchu Dánska.

Reformy sociálního pojištění v československé republice.

Dr. Jan Gallas.

(Dokončení.)

V pojištění u bratrských pokladen byly zvýšeny důchody invalidní, starobní, vdovské a sirotčí. Stalo se tak zákonem ze dne 29./10. 1919, čís. 608 sb. z. a n. o prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických ode dne 1. července 1919. Dle tohoto zákona musí úhrn mimořádného příspěvku, jím zavedeného, a zaopatřovacího platu náležejícího podle stanov bratrské pokladny členu, jenž se stal po 30. červnu 1919 nezpůsobilým k výdělku, činiti pro dělníky nejméně 600 Kč ročně, pro dělnice nejméně 300 Kč ročně a stupňuje se po ukončení pátého roku zaměstnání v podniku, povinném k pojištění u bratrské pokladny, rok od roku u děl-

níků o 24 Kč ročně a u dělnic o 12 Kč ročně. Důchod starobní a invalidní napadlý před 1. červencem 1919 musí spolu s mimořádným přídavkem činiti u provisionisty nejméně 600 Kč ročně; přiznala-li bratrská pokladna provisionistovi členskou dobu delší 10 let, stupňuje se úhrn ten o 30 Kč pro každé započaté pětiletí přesahující 10letou členskou dobu až do nejvyšší částky 840 Kč ročně. Pro dělnice-provisionistky činí tyto dávky polovicí obnosů právě uvedených. Důchod vdovský zvyšuje se na $\frac{1}{2}$ dávky náležející manželu, důchod sirotčí na $\frac{1}{4}$ u jednostranně osiřelého dítěte, na $\frac{1}{2}$ u dítěte oboustranně osiřelého. Tato zvýšení, ovšem stále ještě nedostatečná, byla nanejvýše nutná, uvědomíme-li si, že v československé republice žije na 22.000 horníků-provisionistů, 18.000 vdov a 13.000 sirotek hornických, a že průměrný důchod invalidní neb starobní činil zde až do roku 1919 pouze 254 Kč ročně, důchod vdovský $\frac{1}{3}$ a důchod sirotčí $\frac{1}{6}$, případně $\frac{1}{3}$ z toho. Výlohy spojené s vyplácením mimořádných přídavků hradí bratrským pokladnám t. zv. ústřední zaopatřovací fondy, zřízené v Praze a v Brně, z poloročních příspěvků, placených z větší části zaměstnavateli, z části též členy bratrských pokladen.

Pensijní pojištění konečně bylo novelisováno zákonem ze dne 5. února 1920 č. 89 sb. z. a n. Byl jím rozšířen jak okruh osob podléhajících pojištění, tak rozsah a výše pojistných dávek a naul to pojištění po stránce organizační značně zjednodušeno a sjednoceno. Pojištění podléhají nyní veškerí zaměstnanci překročivší 16. rok věku, pokud nejsou činní jako dělníci neb učni neb nevykonávají převážnou měrou práci podřízených, jako služeb čeledínských, nádenických, neb takových, jichž vykonavatelé se nepovažují za obchodní pomocníky podle zákona ze dne 16. ledna 1910 č. 20 ř. z. Nově vstupují tedy do pojistné povinnosti zejm. obchodní příručí a dozorčí personál, jehož činnost není kvalifikována péčí o technicky neb hospodářsky přiměřený výkon jiných; také smluvní státní úředníci a zřizenci budou nyní podléhati pojištění. Nároky z pojištění mohou v budoucnu následkem zavedení nových 10 tříd služného (až do započítatelných požitků ve výši 9000 Kč) dosáhnouti obnosů vůči dřívějším až ztrojnásobených: důchod invalidní a starobní až výše 6750 Kč ročně, důchod vdovský až 3375 Kč ročně, důchod sirotčí až 900 Kč ročně (při jednostranném osiření). Mimo to se zavádí stoupání důchodů mezi 5. až 10. rokem, čehož dosud nebylo, až 50% zvýšení důchodů u bezmocných invalidů, příplatky vychovávací na děti k důchodům invalidním a starobním a pohřebné. Důležitým je také zavedení léčebné péče o nemocné pojištěnce za účelem odvrácení hrozící invalidity a dále převádění celých statutárních premiových rezerv při přestupu pojištěnce od jednoho nositele pojištění ke druhému jakož i při přestupu ze služeb soukromých do veřejných, zejm. státních, a naopak. Z nositelů pojištění byly zrušeny náhradní smlouvy, instituce to nevyhovující po stránce právní i pojišťovací, a pak ony náhradní ústavy, jejichž pojistná plnění za dobu od

roku 1909 nejsou alespoň o $\frac{1}{5}$ vyšší než zákonná. Tím zmenší se počet náhradních zařízení, provádějících v naší republice vedle Všeobecného pensijního ústavu pensijní pojištění, z asi 350 na 35—40. Náhradní ústavy, které zůstanou, musí se k provádění úkolů všem jim společných sdružit ve svaz, k němuž může přistoupiti též Všeobecný pensijní ústav.

Novelou z 5. února 1920 byly důchody dle pensijního zákona zvýšeny pro budoucnost. Důchody staré, pohybující se mezi 120—900 Kč ročně, jí vůbec dotčeny nebyly. Proto vláda přikročila k úpravě jejich, jako tak již dříve učinila u důchodů úrazových a zaopatřovacích platů z bratrských pokladen, a sice nařízením ze dne 4. května 1920 č. 342 sb. z. a n. Dle tohoto nařízení jsou nositelé pojištění povinni vypláceti k důchodům dle pens. zákona po dobu od 1. ledna 1920 do 31. prosince 1921 drahotní přídavky, jež činí u důchodů vyměřených dle I. a II. třídy služného 100%, u důchodů vyměřených dle III. a IV. třídy služného 75% a u důchodů vyměřených dle V. neb vyšší třídy služného 50% důchodu. Důchod invalidní a starobní musí s přídavkem činiti alespoň 600 Kč ročně, důchod vdovský s přídavkem alespoň 300 Kč ročně. Dosáhne-li invalidní neb starobní důchod s přídavkem ročně Kč 2400, důchod vdovský Kč 1200, vychovávací příspěvek dítěte jednostranně osiřelého Kč 800 a dítěte oboustranně osiřelého Kč 1600, přídavek se již neposkytuje. Úhradu vyplacených přídaveků k důchodům opatří si pensijní ústavy vždy po uplynutí správního roku rozvrhem na zaměstnavatele.

*

Jak vidno, byl na poli sociálního pojištění v naší republice za půldruhého roku jejího trvání vykonán značný kus práce. Některé reformy, a právě ty nejdůležitější, by za Rakouska nebyly snad vůbec proveditelné, jako zejm. rozšíření pojistné povinnosti v pojištění nemocenském a pensijním a soustředění pojištění nemocenského, úrazového a pensijního.

Reformy hlavní čekají ovšem dosud na uskutečnění. Ve všech dosavadních oborech sociálního pojištění bude zajisté nutno, zvýšiti ještě dále podstatně pojistná plnění; neboť i dnešní nemocenské podpory i nově upravené důchody úrazové, zaopatřovací platy pokladen Bratrských i důchody pensijní jsou stále ještě nedostatečné, i když musíme míti na mysli, že sociální pojištění má zabezpečovati pro případ neschopnosti k výdělku neb jeho nemožnosti pouze existenční minimum. Mimo to bude nutno, vybudovati v rámci pojištění nemocenského řádné pojištění pro případ mateřství, zavésti nucené pojištění rodinné a umožniti v ještě větší míře než dosud pojištění samostatných. V pojištění úrazovém dlužno rozšířiti pojistnou povinnost obdobným způsobem, jako se to stalo v pojištění nemocenském. Pensijní pojištění pak nutno co nejdříve rozšířiti též na Slovensko.

To vše jsou však reformy pouze částečné. Vlastní problém sociálního pojištění jako celku vynoří se teprve při zavedení starobního a invalidního pojištění dělnictva. Půjde tu hlavně o otázky finanční a organizační. Finanční potud, že se bude musit řešit otázka výše a rozsahu pojistných plnění tak, aby plnění tato odpovídala jak poměrům drahotným tak novým sociálním názorům i novému standardu of life vrstev do pojištění spadajících, a s tím souvisící otázka zatížení hospodářství soukromého i státního; mimo velikost jednotlivých důchodů bude se zde jednat především o vydatnou preventivní léčebnou péči o pojištěnce a jejich rodinné příslušníky, pak o otázku důchodů (ne pouze odbytých) pro vdovy a sirotky, konečně o nároky osob v době zavedení pojištění již starších a zejména přestárých a tomu odpovídající ustanovení přechodná, jakož i zatížení státní pokladny jimi vyvolaná. Velmi důležité bude řešení otázek organizačních. Neboť jisto je, že sociální pojištění a jeho správné fungování je v přední řadě problémem organizačním. Není možno, aby jednotlivá odvětví sociálněpojišťovací byla vybudována zcela samostatně bez ohledu na ostatní; znamenalo by to vytvořit monstrum po stránce administrativní a technické a vyhazování milionů na zbytečné správní náklady. Účel sociálního pojištění jest jednotný: záleží v organizaci ochrany fysického i duševního zdraví hospodářsky slabých vrstev národa, jakož i zabezpečení jejich hospodářské existence pro případy nezpůsobilosti neb nemožnosti výdělku. Proto musí býti jednotná také jeho organizace.

Nejvíce tu bude záležeti na správném rozřešení problému pojištění invalidního a starobního. Německý systém, napodobovaný Rakouskem, oddělil invalidní pojištění od nemocenského a spojil je se starobním. Nemyslím, že tento systém je správný. Invalidita není v podstatě ničím jiným, než prodlouženou nemocí. Proto také spojil ku př. Lloyd George invalidní pojištění anglické přímo s nemocenským. Mimo to má invalidní pojištění úkoly zcela obdobné nemocenskému: podporu pojištěnců k výdělku neschopných, léčebnou péči za účelem odstranění i odvrácení jejich invalidity, kontrolu důchodců atd., jež se dají uskutečňovati spíše pomocí orgánů místních než z místa jediného. Za to je pojištění starobní pojištěním rázu do jisté míry odchýlného s úkoly převážně finančními, jež lze splniti nejlépe centralisací pojištěnců pokud možno u jediného nositele pojištění.

Dle mého názoru spočívá tudíž správné řešení sociálního pojištění v československé republice na spojení invalidního pojištění s nemocenským, jehož nositeli by byli reorganisované nemocenské a bratrské pokladny nebo sdružené určité větší celky, a na event. vytvoření zvláštní jednotné organizace pro pojištění starobní, která by v jistém věkovém období pojištěnců převzala vyplácení důchodů invalidních jako důchodů starobních a mohla nad to také prováděti pojištění osob samostatných, kterým záleží hlavně, ne-li výhradně, pouze na zaopatření pro dobu stáří

Pojištění samostatných má ovšem své veliké obtíže, jež v Rakousku vůbec zabránily uskutečnění starobního a invalidního pojištění. Není proto vyloučeno, že bude nutno je od invalidního a starobního pojištění dělnictva vůbec odloučiti a vybudovati zvlášť, buď současně se starobním a invalidním pojištěním nebo teprve později; v tomto případě bude naopak zase záhodno navázati i starobní pojištění dělnictva na spojené pojištění nemocenské a invalidní, aby celek sociálního pojištění nebyl příliš roztržtý.

Naznačenou zde úpravou by přestalo samo sebou zvláštní postavení bratrských pokladen. Avšak ani zvláštní postavení úrazového a pensijního pojištění nemělo by pak dále odůvodnění. Úrazové pojištění poskytuje důchody v případě invalidity a smrti, vzešlých následkem úrazu podnikového, utrpěného zejména v podnicích obzvláště nebezpečných. Odůvodňuje však pouhý důvod invalidity existenci zvláštního pojištění vedle invalidního? Vždyť pro dělníka a jeho pozůstalé je v celku lhostejno, nastala-li invalidita neb smrt z důvodu úrazu podnikového či nepodnikového neb dokonce následkem pouhé nemoci tělesné či duševní; ve všech případech jim jde pouze o zabezpečení hmotné a případné vyléčení. Otázka doby čekací, již úrazové pojištění nezná, a důchodů vyšších, než při invaliditě a smrti obyčejné, dá se zajisté vyřešiti v rámci jednotného invalidního pojištění, jak ukazuje příklad pojištění pensijního, jež při jinak platné pětileté době čekací poskytuje v případech úrazu podnikového ihned důchod příslušející po 10leté době příspěvkové. Též otázka odstupňování příspěvků dle výše nebezpečí úrazů není nerozřešitelná; nasvědčuje tomu na př. pojištění anglické a jeho ustanovení o úhradě nákladů při zvýšeném počtu nemocí a úmrtí v podniku neb určitém kraji. Pensijní pojištění jest starobním a invalidním pojištěním stavu úředníků a zřízců. Též ono musí býti včleněno do jednotného rámce sociálního pojištění, poněvadž, nemůže-li odůvodňovati důvod invalidity samostatného pojištění úrazového, nemůže stav pojištěnce odůvodňovati nutnost samostatného pojištění pensijního. Sociální pojištění jako prostředek sociální politiky zabezpečuje třídu hospodářsky slabých před finanční katastrofou v období nevýdělečném, a tuto třídu může sociální politika posuzovati pouze jednotně bez ohledu na to, jakému povolání neb stavu ten či onen pojištěnec náleží. Není také trvale udržitelné, aby sebe kvalifikovanější dělník a jeho pozůstalí byli na tom co do pojištění hůře, než sebe podřízenější úředník neb zřízenec či obchodní příručí a jeho pozůstalí. Ovšem že by se při včlenění pensijního pojištění do jednotného pojištění sociálního nemohlo jednati o snížení nároků zřízců dle pensijního zákona pojištěných na výměru dnes u invalidního a starobního pojištění dělnictva v cizině obvyklou, nýbrž naopak o zvýšení pojistných plnění budoucího sociálního pojištění u nás na míru důchodů pensijních, čili jinými slovy: o rozšíření pensijního pojištění též na dělnictvo. Nebylo-li by to možné z důvodů finančních, bude nutno postarati

se jinou cestou o to, aby dosavadní pojištěnci dle pensijního zákona jednotnou úpravou sociálního pojištění v republice neutrpěli škody.

Pojištění proti nezaměstnanosti možno rovněž navázati na pojištění nemocenské a invalidní. Je však též možná jeho samostatná organisace, jako je tomu v Anglii a jak se v poslední době stalo též v Itálii a v Rakousku, při čemž ovšem dlužno podotknouti, že Rakousko na rozdíl od Italie starobního a invalidního pojištění dosud nemá. V každém případě bude však nutno, aby pojištění proti nezaměstnanosti bylo v úzké součinnosti s odborovými organisacemi dělnickými a úřednickými jakož i s institucemi pro prostředkování práce.

Dopravní politika.

Dr. Jos. Gruber.

21. Finanční principy vodních cest vnitrozemských.

I. Z dopravy zboží po řekách byly po staletí na určitých četných místech vybírány dávky jakožto náhrada za skutečné či domnělé udržování a zlepšování těchto, tehdy nejvýhodnějších cest dopravních. Tato „říční cla“ přecházela časem od panovníků na vrchnosti a města, množila se a zvyšovala, zároveň však vodní toky jimi obtížené zanedbávány, takže plavba neupraveností řek a finančním kořistením dvojnásob trpěla. V dávkách byly smíšeny jak vlastní poplatky říční (a později průplavní), tak i cla dovozní, vývozní a průvozní, vyšší zdanění plavby cizozemské na podporu plavby národní atd. Se vznikem větších států a pronikáním zásad merkantilistických poměry se sice poněkud zlepšily, v nejhorším stavu však pořád zůstávaly i dávky i regulace právě na největších tocích, několika státům společných.

II. Teprv revoluce r. 1790 vyvolala ve Francii zrušení všelikých soukromých cel říčních a po válkách napoleonských potřeba uvolnění obchodu, později též konkurence železnic a liberální názory hospodářsko-politické z Anglie po pevnině se šířící vždy energičtěji dožadovaly se zmírnění a potom i úplného zrušení cel říčních. Vídeňský kongres r. 1815 utvořil podklad pro pozdější smlouvy mezinárodní, předeepsáno (čl. 108—117) zejména odloučení cla od dávek plavebních, které se dále měly vybíratí ne dle hodnoty zboží a v co nejmenším počtu míst. — Avšak teprve rýnskou plavební aktou z r. 1868 byly plavební dávky od r. 1803 na 15 míst obmezené a ujednacené zrušeny na Rýně, na Labi pak, kde již plavební aktou z 23. června 1821 byl počet celníc snížen z 35 na 14 a zavedeno mírné clo normální, zrušeny plavební dávky teprve smlouvou severoněmeckého bundu s Rakous-